

В УЧИЛИЩЕ, Бранислав Нушич

Да се впиша в текста

- Как се почувствахте, когато за първи път пристъпихте училищния праг?
- А какво мислите за своето училище днес?
- За да разберете какви емоции изпитва героят на Бранислав Нушич в подобни ситуации, прочетете първия откъс от главата „В училище“.

В УЧИЛИЩЕ

Като гойде време да тръгна на училище, всички вкъщи въздъхнаха с облекчение, защото си представяха, че училището е калъп, в който се пъха гетето, подобно на втасало тесто, опича се и се връща на родителите.

Оказа се, че моето училище е същинска битка за оцеляване и самосъхранение. Преди всичко тази битка се прояви в конфликта между мен и баща ми. Той беше необикновено горд от факта, че синът му ходи на училище, аз обаче – доста по-реалистично настроен – не намирах никаква причина за гордост. После битката се пренесе между мен и училищния прислужник, който по молба на баща ми ме завлече до училището. Ето защо аз го ухапах, а той ми рече, че по същия начин е трябвало да влачи цялото ми семейство до училището.

Все пак основната битка се прояви в хода на самото обучение, когато се сблъскаха две тежки и несъвместими обстоятелства: гневът на някои учители към мен и моят гняв към някои предмети. Изтощителна битка, в която от едната страна се сражаваха учителите и науката, а от другата – аз. От само себе си се разбира, че борбата беше неравна и се налагаше аз да отстъпя, утешавайки се с онази мъдра народна поговорка,

че по-умният винаги отстъпва. А и как да не отстъпя, като учителите неизменно използваха любимото си, но не готам почтено средство, а именно – да питат противника си, било то в час или на изпит, точно онова, което той не знае. По този начин те ме лишиха от каквато и да е възможност да постигна някакъв успех в битката за самосъхранение.

А КАКВО МИСЛЯ АЗ

- Доколко прочетеното съвпада с вашето мнение за случващото се в училище? Изненадаха ли ви разсъжденията на разказвача? Защо?
- За да отговорите на въпроса, помислете върху следното:
 - Наистина ли училището „отлива в калъп“ учениците?
 - Можем ли да наречем училището „борба за оцеляване и самосъхранение“?
 - А учителите и науката противници ли са на ученика?
- Прочетете следващия откъс.

Този битка си е традиционна за моето семейство. В нея са участвали много мои предци, да не говорим за техните потомци. Например един от братовчедите ми влязъл в първи прогимназиален клас и не го напуснал цели четири години. Приличал на човек, който отказва да напусне имота си, спечелен след дълги и мъчителни съдебни спорове. Той смятал първия прогимназиален клас за свое наследство и притежание, от което нямал никаво право да си тръгне. Напразно учителите го убеждавали, че прогимназиалният клас не може да се счита за недвижима собственост; напразно го уверявали, че дори въз основа на

самия училищен закон все някога той трябва да напусне този клас. Но не, моят роднина неизменно гържал на мнението си и продължавал да ходи в същия клас. Накрая учителите вдигнали ръце и търпеливо изчакали братовчед ми да стане достатъчно голям за женитба. Предполагали, че тогава ще напусне училището.

Друг мой братовчед така страстно обичал училището, че останал в него като прислужник.

Един роднина дори успял да вкара самите учители в голямо затруднение. В продължение на три години той категорично мълчал. Имало учители, които били любопитни просто да чуят гласа му, имало и такива, които изгубили търпение, го молили да каже нещо. Отчаян, учителят по математика се опитвал да му издърпа ушите, за да издаде звук – както се натиска бутон, за да излъчи звънецът. Но роднината упорито мълчал и гледал учителя с характерния за семейството ми нагъл поглед. Заради мълчанието му учителите закъсали, нямало как да открият към кой клон на науката има наклонности. Сами виждаше, че с мълчанието си той се прикривал много умело.

Като си пригържах към тези славни традиции, успях да премина основното училище благодарение не толкова на старанието си, колкото на вниманието на баща ми към учителите. През четирите години училище ревностно ловях мухи, правех все по-големи мастилени петна в тетрадките си, с ножче дялках чиновете. Всеки ден се прибирах с толкова нацапани от мастило пръсти, сякаш не ходех на училище, а на рисуване.

В края на четвъртата година майка ми ме облеche с нови грехи, законча ме грижливо отзад, сгъна и сложи в джоба ми носна кърпа, среса косата

ми на път и лично ме заведе на училище. Изрецитирах пред събралото се множество нещо патриотично, след което попът ме целуна по челото, околийският началник ме помилва, а баща ми се разплака. Това беше актът, с който станах прогимназист.

А КАКВО МИСЛЯ АЗ

- Какви училищни традиции „се спазват“ в рода на героя? Разсъждавайте върху тях. Спомнете си българската поговорка „Крушата не пада по-далеч от дървото“. Отнася ли се тя за героя на Нушич? Защо?
- Какво включва „церемонията“ по преминането в прогимназията?
- Какво е отношението на всички към този етап от живота на ученика?
- Защо въпреки хумора, въпреки долавящата се безпощадна критика и самокритика към участващите по един или друг начин в учебния процес завършването на образователен етап е описано като тържествен момент за ученици, учители, родители и въобще за цялата общественост?
- Прочетете следващия откъс.

Когато тръгнах за прогимназията, баща ми изнесе дълга реч, опитвайки се да ме убеди, че вече трябва да бъда по-сериозен и да мисля за бъдещето си; майка ми ме благослови, а лелите ми бяха в шок и плачеха, вероятно предусещащи предстоящата ми мъченическа смърт. В речта си баща ми специално подчерта как трябва да го накарам да се гордее с мен. Взех присърце желанието му и вероятно щях да го изпълня, стига учителите да се бяха съгласили. Помня, че само веднъж, в час по гимнастика, бях на косъм да осъществя желанието му, но си счупих носа. Колкото го другите предмети... Бог да ми беше на помощ!

Попът казваше, че учителите в час по смятане говорят за катехизиса, а в час по рисуване – за слънчевото затъмнение. С мен се получи точно обратното: ако учителят ме попита нещо от катехизиса, аз отговарях за слънчевото затъмнение, ако пък ме питаше по смятане, отговарях от катехизиса. При малко по-добро желание учителите можеха да забележат политическия ми талант именно защото никога не отговарях на това, което ме питаха, но те не го забелязаха и ето как се зародиха недоразуменията помежду ни. Разбира се, в края на първата година се провалих на изпита по три предмета и останах да повтарям класа.

Добре помня този свой пръв успех в живота. Когато тръгнах за изпит същата сутрин, майка ми отново ме облеche в новите ми грехи с колосана дантелена яка, подряза ноктите ми, среса косата ми на път, пхна чиста

носна кърпа в джоба ми и ме целуна по челото с думите:

– Донеси ми радост, сине!

Когато приближих да целуна ръка на баща ми, той ми каза:

– Синко, това е първият ти сериозен изпит и ако успееш в тази своя първа стъпка в живота, ще те наградя. Щом се върнеш от изпита и ми кажеш, че си го издържал, ще получиш ето този златен дукал – и той ми показва нов-новеничък златен дукал, – а ако не го издържиш, дори не се прибирай, защото ще те пребия.

Когато сполучливо се провалих на изпита, застанах пред вратата на гимназията и започнах да разсъждавам: „Ще изям боя и няма да получа дукал, това са две загуби. Не е ли по-добре да ги намаля до една. Тъй и тъй ще ме бият, но поне да получа дукал!“.

Щом тази щастлива мисъл мина през ума ми, тръгнах надолу по улицата, подскачайки от крак на крак. Влетях весело и развълнувано при баща ми и майка ми, стиснах им ръцете и възкликнах:

– Изкарах, отлично изкарах!

Сълзи от радост се затъркаляха по бузите им, а баща ми бръкна в джоба си, извади новия дукал и ми го подаде, като ме целуна по челото.

По-късно, разбира се, си изяхох боя, но поне и дукалът изяхох. Всъщност това не е кой знае какво, но го споменавам между другото, за да отбележа, че веднъж си заслужих хонорар, като изяхох боя.

Друг път, вече в трети клас, до който все някак си се добрах, съобщих на баща ми, че имам нужда от частни уроци по математика, която и тогава, и през целия живот ми е създавала само главоболия. Ето защо пожелах да ме обучава „най-добрия“ ученик от моя клас, а баща ми да му

плаща тридесет гроша на месец. От само себе си се разбира, че това беше
 205 мой приятел, още по-лош ученик и от мен. Частните уроци, които ми дава-
 ше той, се състояха от игра на дама и подялба на таксата в края на месе-
 ца. Ето как слабият ми успех бе въз-
 210 награден с петнадесет гроша месечно, с които добре си уреждах живота. Това можеше да продължи много дълго време, ако на изпита не ни бяха раз-
 215 крили, че и аз, и моят учител не зна-
 емме и бъкел по предмета, който той ми преподаваше.

Така училището вървеше и се до-
 бутвах някак си от клас в клас. Още
 220 не мога да си обясня как. Единстве-
 ното, което мога да кажа, е, че всъщ-
 ност не съм преминавал от клас в клас, а съм превземал клас след клас. А и всички, които учехме в един клас,
 225 приличахме на дружина доброволци, изпратени да превземат вражеските окопи. Наистина, стъпка по стъпка, стъпка по стъпка, с тежки усилия и нечувана храброст, превземахме окоп
 230 след окоп. Боят беше отчаян, имаше и ранени, имаше и убити, които оста-
 ваха по пътя; но останалите от нас, които по някакъв начин бяха избегнали смъртоносната заплаха, постоян-
 235 ствахме, усещайки, че колкото повече се приближаваме до победата, толкова по-близо сме до все уголемяваща се опасност. Защото, когато вече бяхме превзели няколко окопа от прогимна-
 240 зията, пред нас се издигна огромната крепост на гимназията, въоръжена с най-модерните устройства за унищо-
 жаване на ученици. Укрепленията и кулите на тази крепост бяха осяяни с
 245 различни синуси, косинуси, хипотену-
 зи, катети, корени, логаритми, скло-
 нения, спрежения и различни смърто-
 носни неизвестни величини. Можете да си представите колко смелост и
 250 колко жертви бяха необходими, за да

се атакува с голи гърди такава кре-
 пост, каквато е гимназията.

255 Но ние не се дадохме; падахме, но пак ставахме; бивахме ранени и пре-
 карвахме цялата си ваканция в лечение и събиране на нови сили за атака; би-
 вахме пленени и оставахме в робство
 260 по две години в един и същи клас, но нашата упорита седемгодишна военна служба накрая ни доведе до решителна битка – до дипломирането.

А КАКВО МИСЛЯ АЗ

- Как се справя героят в училище?
- Кого иронизира със своя „първи успех“ в живота?
- На какво напомня „завладяването на клас след клас“?
- Прочетете следващия откъс.

Ако поускаме да ви кажа как успях
 265 да издържа матурата, тогава знай-
 те, че ми задавате въпрос, на кой-
 то е невъзможно да отговоря, сякаш

ме питате: как можете да научите слон да свири на тамбура? На такива
 270 въпроси обикновено не се отговаря. Според здравия разум, според логиката, според моето лично дълбоко убеждение, според всички закони, и Божи, и човешки, и според всички правила
 275 трябваше да се проваля на матурата, но ето че успях. Следователно е вярно, че всяко правило си има изключения. Това е толкова мъдра мисъл, че, спомням си, едно младо момиче, което –
 280 противно на моя случай – падна, а по всички правила не трябваше да падне, я използва, за да се оправдае пред мен. Вярно, тя не се беше провалила на матурата, а на изпитанието, пред
 285 което животът толкова често поставя младите момичета, но и за оправданието си използва горните мъдри думи: „Знам, че трябваше да си запазя репутацията и честта, да,
 290 знам, това е правилото, но всяко правило си има изключения!“. А дипломата за средно образование не е толкова обикновено и незначително постижение. Това е удостоверение, официален
 295 документ, издаден от компетентен гържавен орган, който признава зрелостта на лицето.

Известен е случая с онзи белградски кавгаджия Драголюб Аврамович-Бертолд, когото някои режими
 250 дори вкарваха в лудница, а други го освобождаваха. Тъй като у нас режимите често се сменят, Бертолд ту се озоваваше в лудницата, ту излизаше, а един ден, когато му писна, поиска
 300 от властите официално удостоверение, че е нормален. Оттогава Бертолд се наду от гордост, твърдейки, че той е единственият човек в Сърбия, който официално е признат за нормален. Зрелостното свидетелство ми изглеждаше подобен атестат. Когато го
 305 получих, предчувствах, че тази диплома за зрелост е документ, въз основа

310 на който мога да проявявам лекомислието си в живота.

Радостта ми, разбира се, нямаше край. Втурнах се вкъщи, запрегръцах и целувах майка си, сестра си, а на
 315 по-малкия си брат ударих шамар от възмущение. Преди това в училище бях прегръщал и целувал прислужника, който не ми преподаваше никакъв предмет и който изобщо нямаше никаква
 320 заслуга за получаването на дипломата. Продължих с този ентузиазъм: прегрънах и целунах нашия съсед, бакалина; прегрънах и целунах една вдовица, приятелка на майка ми, като възкликнах:

325 – Госпожо, узрях, узрях!

По-късно доказвах същото на нашата готвачка.

Прегрънах и целунах бръснаря. Защото след началните пориви на радост и възмущение си спомних първото
 330 абитуриентско задължение – бръсненето. Нямах особени нужди от него, но бръсненето изглеждаше тогава в моите очи и в очите на всички абитуриенти
 335 някакъв външен признак на зрялост.

– Младият господин иска да го подстрижа? – изпревари ме бръснарят с присъщата за този занаят ехидност.

340 – Не. Искам да се обръсна! – гордо отвърнах аз и се настаних на стола, като се пръсках от яд, че дори не мога да докосна пода, краката ми
 345 висяха във въздуха. Стори ми се, че в този момент с думите „искам да се обръсна“ казах нещо значително, направих сякаш известен обрат в живота си, сякаш след мъчителни усилия

350 отворих тежка желязна врата, през
която сега щях да прекрача в нови,
непознати краища, сякаш пристъпих
прага, отвъд който започва животът.
Моите думи в този момент „искам да
355 се обръсна“ изглеждаха по-значими и
съдбоносни от думите на Цезар: *Iacta
est alea!*

Но когато бръснарят приключи с
бръсненето и ми отми пияната, ня-
360 маше промяна нито в лицето, нито
в гушата ми. Онова неочаквано, оно-
ва неизвестно, което беше пред мен,
онзи живот, в който трябваше да
вляза, сякаш беше все още далеч, мно-
365 го далеч. И единственото чувство,
което имах, когато излязох от бръс-
нарницата, беше това: че съм обръс-
нат и че имам зрелостно свидетел-
ство в джоба си.

370 С всичко това далеч не се изчерп-
ва моето образование. Пред мен беше
университетът, но някак си не го
възприемахме като училище, в което
се учи, а само „се следва“, и това ни
375 се струваше нещо по-лесно, нещо въз-
можно за преодоляване. Не е срамно
дори и да останеш в университета
още няколко години, защото човек
става „гражданин“, като влезе в уни-
380 верситета, а да си „гражданин“ някол-
ко години повече или по-малко изобщо
не е трудно. Често дори е по-добре да
си гражданин в университета, откол-
кото полицейски писар в Арил или учи-
385 тел стажант в Бърза Паланка.

А КАКВО МИСЛЯ АЗ

- *Как е взел матурата си „младият господин“? Какви чувства го обземат при „извоюването“ на зрелостно свидетелство и защо?*
- *Какво представлява „външният израз на зрелостта“?*
- *Героят споделя, че историята на неговото учение продължава в университета. Колко от хората по времето на Бранислав Нушич са следвали в университет? Дали той наистина не е бил ученолюбив? И дали ако не е притежавал образование и талант, би могъл така увлекателно да разказва?*

Не съм казал всичко или поне гос-
татъчно за обучението в гимназията,
където човек пропилява най-хубавите
390 си години. Училището и женитбата са
двата най-важни периода в живота,
защото, така се казва, ако завърши
добре училище и се ожени щастливо,
човек се е погрижил за живота си. Ос-
395 вен това училището и бракът имат
много общи неща. Така например в
училище, както и в брака, вие се учи-
те, докато сте живи, без надеждата
да научите нещо; и в брака, както и в
400 училище, има строги и меки професо-
ри, трудни и лесни предмети; в брака,
както и в училище, можете да получи-
те добра или лоша оценка; не трябва
да закъснявате за час и всяко отсъст-
405 вие се записва. И в брака, както и в
училище, оценяват вашето управление;
и в брака, както и в училище, можете
да се провалите на изпита; и в бра-
ка, както и в училище, чакате праз-
410 ниците с нетърпение. Единствената
разлика би била, че делото за развод с
жена отнема много време, а делото за
развод с училище е една от най-крат-
ките процедури в света, а така също
415 и разликата, че когато един мъж
веднъж изкара училище, той все пак

струва нещо, а когато завърши накрая с брака, тогава не струва нищо.

Ето защо трябва да посветя още много страници от тази книга на училището. В един момент си мислех, че ще разказвам последователно – клас след клас, но след като си спомних какви усилия полагах, за да преминавам класовете, загубих всякакво желание да се връщам още веднъж към тях. По-добре да разгледам училищното обучение по предмети. Така поне ще имам възможност да си отмъстя на някои субекти, с които съм враждувал, за цялата болка, която някога са ми причинили.

Но да вървим поред и да започнем от началното училище.

Превод: екип от редактори на издателство „Клет България“

Заб. Главата „География“ можете да прочетете в учебника си по литература на стр. 139.

А КАКВО МИСЛЯ АЗ

- В какво се изразяват приликите и отликите между училището и брака?
- Защо героят посвещава още много страници на училището?

В ЧАС ЛИ СЪМ

- Попълнете таблица по модела.

Труден или смущаващ момент	Ясен момент
<ul style="list-style-type: none"> • Защо в художественото производство е възможно да преминаваш в клас след клас, да положиш успешно матура без труд и усилия? • Какъв ефект постига разказвачът, представяйки този важен момент от живота на ученика по този начин? Дали ако представя училищните факти реално и с цялата им сериозност на вас ще ви е интересно да ги прочетете? 	<ul style="list-style-type: none"> • За какво се разказва в главата „В училище“? • С желание ли посещава героят училище? • Заслужено ли е преминаването му във всеки следващ клас? • Изгответе план на главата „В училище“, като имате предвид основните моменти в художествения текст.

ТАЙНИТЕ НА ТЕКСТА

- Кои разказва?
- За какво разказва?
- На кого разказва?
- Как разказва (увлекателно/скучно; сериозно/забавно)? Как повествователят постига всичко това?
- Изгответе характеристика на героя по следния модел:

Характеристика	Герой разказвач/ Момчето
Биография	Тук не се пише.
Портретна характеристика	Тук не се пише.
Речева характеристика	Тук не се пише.
Пряка характеристика	Тук не се пише.
Косвена характеристика	Тук не се пише.
Действия и вътрешно състояние	Тук не се пише.

ИСКАМ ДА ПОПИТАМ

- Попълнете таблица по модела.

Моят въпрос	Моят отговор
Тук не се пише.	Тук не се пише.

МОЯТ ТЕКСТ

- Направете подробен план, а след това и сбит преразказ на главата „В училище“.
- Преразкажете текста от гледната точка на родителите на героя.

■ АВТОРЪТ

Бранислав Нушич (Бранислав Нушић или Branislav Nušić, 1864 – 1938) е популярен сръбски писател, автор на разкази, фейлетони и театрални пиеси. Роден е в Белград. Работи в сръбската консулска служба в Македония, занимава се активно с журналистика. Бил е директор на театрите в Сараево, Скопие и Белград. През 1933 г. Нушич е избран за академик на Сръбската академия на науките.

Основна част от творчеството на Бранислав Нушич е неговата граматургия. Той е автор на множество комедии, между които особено често се поставят „Обикновен човек“ (1900), „Госпожа министершата“ (1931), „Доктор“ (1936) и „Покойник“ (1937). Автор е също на множество пътеписи и есета.

Голямата популярност на Бранислав Нушич се дължи предимно на чудесното му чувство за хумор. Като писател той притежава забележителната способност да открива смешното в обичайния живот и да го представя в произведенията си с помощта на карикатурни образи и силно комични ситуации. Известният български литератор Боян Ничев, задълбочен изследовател на писателя и преводач на неговата „Автобиография“, нарича Нушич „чародей на смеха“.

■ ПРОИЗВЕДЕНИЕТО

Автобиография (1924) е най-популярното произведение на Бранислав Нушич, в което със забележителна сила се проявява изключителният му талант на хуморист. Написана в по-късните му години, автобиографията е своеобразна равностметка на житейския опит на писателя.

Ето как писателят обяснява идеята да си напише автобиография в предговора към произведението: „Преди време срещу мене бяха започнали цяла хайка. Всичко живо, което беше хванато от крастата да пише, започваше да се чеше о мене и аз бях станал нещо като домашно упражнение за всички ония, които, разбира се, започваха своите литературни упражнения с критика. Всички те доказваха шумно, че у мене няма нито духовитост, нито талант. След като ми създадоха по тоя начин известна репутация на човек, лишен от духовитост и от талант, започна да се шушука, че тая репутация била достатъчна квалификация за мен да бъда избран за член на Академията на науките и изкуствата и че всеки момент вече мога да очаквам това да стане. И тъй като всеки академик е длъжен да си напише автобиография, то аз реших да събера, докато е още време, материалите за своята. Защото на нашите академици за тази работа са им необходими по няколко години, а има и такива, които така си и умират, без да довършат това толкова велико и важно дело, поради което днес нищо не знаем нито за техния живот, нито за научната им дейност. Ето от тия съображения се ръководех, когато започнах да пиша тая книга“.

□ СЮЖЕТЪТ

По принцип сюжетът на една автобиография е животът на нейния автор. Обичайната схема, по която се пише автобиографията, включва информация за времето и мястото на раждане, както и сведения за родителите, разказ за детството и ученичеството, за годините на следване, за професионалния път и за най-важните събития от личния живот. Нушич представя същата схема в комичен вариант, като свежда разказа си от периоди като „от рождението до първия зъб“, „от първия зъб до панталоните“, „човек в панталони“, „първата любов“, „първото и последното стихотворение“, „втората любов“, „от третата до дванадесетата любов включително“, „в затвора“, „в казармата“, „брак“. На всеки от тях е посветена отделна глава, озаглавена по цитирания начин. Автобиографията завършва с брака на писателя, което той обяснява по следния начин: „Автобиографията завършвам с женитбата си, защото намирам, че след женитбата си човек всъщност няма вече автобиография“.

Специално внимание в своята автобиография писателят отделя на ученическите си години, на които е посветил главите „В училище“, „В основното училище“, „Вероучение“, „Сръбски език“, „История“, „География“, „Естествена история“, „Чужди езици“, „Математика“, „Физика&химия“, „Мъртвите езици“. В тях той представя обстановката и обичаите в тогавашното сръбско училище, но по особен начин – през погледа на ученика. От това произтича хуморът на разказа. Защото онова, което за възрастните изглежда нормално и не подлежи на критика, видяно през по-естественото, искрено и непресторено съзна-

ние на детето, вече се осъзнава като смешно и неприемливо. Основната критика на автора е отправена към несъответствието между учебната програма и преподаването, от една страна, с действителността с нейните практически проблеми, от друга. В главата, посветена на чуждите езици, например, е показано колко механично и неадекватно е обучението по чужди езици. Децата са принуждавани да заучават наизуст безсмислени диалози, което по никакъв начин не спомага за истинското овладяване на чуждия език. Като най-вероятен резултат от подобно обучение е описана смехотворната реакция на дипломат, който, запитан дали говори английски, отговаря: „Не, аз не говоря английски, но аз свиря на флейта!“.

Въвеждащата глава от частта, посветена на ученическите години, е озаглавена „В училище“. Както и в останалите, които представят перипетии на момчето в началното училище и отделните учебни предмети, в нея се преплитат два различни разказа – единият, както е обичайно, през детските очи, а другият – от позицията на зрелостта. От съпоставката между двете гледни точки възниква допълнителен комичен ефект, защото ред наблюдения върху училището или обществените нрави, които са приписани на ученика, затова и са разказани със съответните за възрастта му наивност и простодушие, съдържат прозрения, очевидно непосилни за едно дете. Когато например повествователят коментира хитроумната си училищна практика да отговаря произволно на задавани му от учителите въпроси, като по този начин избягва точните отговори, които не знае, той лукаво уподобява своето поведение на стратегията на политиците никога да не отговарят на това, за

което ги питат, оценявайки я като особен техен талант.

Наматък Нушич представя, отново от гледната точка на детето, което е бил в онези години, отделните учебни предмети.

Главата, посветена на географията, по-специално, представя и неадекватността на учителя, който демонстрира както нелепи преподавателски похвати, така и твърде съмнителна логика при обясняването на основни въпроси от собствения си учебен предмет. От странните методически решения на учителя произтичат ред смехотворни ситуации, най-забавната от които е резултат от опита му да онагледя движението на планетите в Слънчевата система.

□ ЖАНРЪТ

Автобиография на Нушич е романизирана автобиография. Този жанр съчетава характеристиките на биографията и на романа. Автобиографията, както и биографията по принцип предполагат достоверност на биографичните факти и вярно придържане към действителните събития, а също и сериозно, свободно от емоции изложение. Романизираната биография или автобиография позволява по-свободно отношение към фактите и тълкуването им, изразяване на лично отношение и присъствие на художествена измислица.

Автобиографията на Нушич показва един още по-необичаен вариант на автобиографично писане – хумористичното. Писателят представя собствения си живот, както и действителността, в която се формира животът му, в комична светлина. Обект на шега е и самото писане на автобиография. Това Нушич обяснява в цитирания по-горе предговор към книгата си.

□ ГЕРОИТЕ

Основен герой в главата „В училище“ е самият повествовател, показан на различни етапи от ученичеството си, от самото му начало до дипломирането. Отделните моменти от процеса на образованието му – постъпването в началното училище, изпитанията на прогимназията и гимназиалните години – са ясно разграничени. Но ги обединява едно постоянно положение, определено от автора като „истинска борба за оцеляване и самосъхранение“ в процеса на учение, предизвикана от сблъсъка между две сложни и непримирими обстоятелства: отрицателното отношение на някои учители към него и собственото му отрицателно отношение към някои предмети. Тъй като разказът се води едновременно през възприятията на детето и от по-късната и зряла гледна точка на повествователя, в него се очертават и два различни образа – от една страна, на момчето, което досущ като на война, се преборва последователно с изпитанията на отделните степени на училищното образование, от друга, на възрастния човек, който със съчувствие и насмешка си припомня неволите и хитрините на някогашното дете. В отделни моменти критичното му отношение към собствените детски провинения е по-силно изявено, както е в случая с провала на изпита, когато той, с ясното съзнание, че във всички случаи ще бъде наказан, решава да излъже баща си, че го е издържал успешно, получава обещаните пари и ги похарчва преди истината, че е бил скъсан, да излезе наяве.

Образът на момчето се откроява допълнително в съпоставката му с останалите участници в училищните му перипетии – учители, родители, съуче-

ници, представени без изключение със собствените им недостатъци. Оказва се например, че сложните отношения с училището са здрава традиция в неговото семейство. Разказвачът лукаво споменава, че негов роднина толкова продължително се задържал в училище, повтаряйки първи прогимназиален клас, че учителите „вдигнали ръце от него и търпеливо чакали да му дойде време за женитба, та дано тогава напусне училището“. Учителите пък са показани неизменно с враждебното си отношение към учениците, разбира се, според преценката на „малкия разказвач“, според когото те си служели с „любимото си, но не дотам почтено средство, а именно – да питат противника си, било то в час или на изпит, точно онова, което той не знае“.

Герои в главата „География“ са основно учителят и учениците.

Учителят е показан като неадекватен. Обясненията, които предлага на учениците си, са лишени от убедителност, а често и от логика. Такова е например неговото „първо доказателство, че Земята е кръгла“, което според него е това, че „и Слънцето, и Луната, и всички останали небесни тела са кръгли и поради това и Земята трябва да бъде кръгла“. За механичното му преподаване, несъобразено с възможностите на учениците, говори и следната размяна на реплики:

„– Деца, *виждали ли сте море?* – ще започне обясненията на това доказателство учителят.

– *Не сме!* – отговаряме ние в един глас.

– *Е, много добре! Представете си значи море* и си представете в далечината кораб, който още не се вижда. Представихте ли си морето?

– Представихме си! – отговаряме, а един Господ знае как сме си го представили.

– *А представихте ли си кораб, който не се вижда?*“

Ситуацията е абсурдна, защото децата не са виждали море, но учителят настоява да си го представят. Още по-нелепо е искането му да си представят кораб, който не се вижда.

От разказа става ясно също, че учителят прибегва редовно и до физически наказания на учениците си, при това очевидно възприемайки ги като нормални.

Учениците са представени по-скоро като група, от която са открити отделни момчета, представени чрез някаква тяхна отличителна

особеност – голямата глава на Среген, бойническия нрав на

Станко Милич, наболите

мустаци на Живко. Самият

герой разказвач е назван „онзи малчуган от втория чин“ – така го нарича учителят, по същия начин говори и той за себе си.

Най-важният герой е именно малчуганът, защото той е повествовател

лят. Цялата история е представена през неговите очи, така както той я разбира (или недоразбира). Авторът провежда интересна игра при представяне на гледната му точка – тя е едновременно и по детски наивна, но и зряла и компетентна, което показва присъствието на едно следващо превъплъщение на същия този малчуган, вече превърнал се във възрастен писател. В коментарите по отделните въпроси или ситуации тази двойственост на гледната точка е съвършено очевидна. Такъв е например случаят с предположението, че причината за лошото състояние, в което се намира училищният глобус, е, че учителите са го използвали в междучасията **като аргумент при разясняване на въпросите от текущата политика**. Това смесване на представи и преценки от детското съзнание с опита и критичността, присъщи на погледа на възрастните, е един от основните източници на хумора в цялата книга.

□ ТЕМИ И МОТИВИ

Основна тема на главите от „Автобиография“, посветени на училището, е за **несъответствието между обучение и практически живот**. Повествователят шеговито, но и напълно основателно противопоставя „полезните знания“, получени в училище, като например тези, „че реките винаги текат от извора към своето устие“ или че „Земята е отдалечена от Луната толкова, колкото Луната е отдалечена от Земята“, на практическите нужди, пред които е изправен човек, когато тръгне да пътува. Той посочва пътеводителите като по-полезен и надежден източник на информация от материала по география, преподаван в училище. Пак с чувство

на хумор той демонстрира абсолютната негодност на придобитите в училище знания по чужди езици, единственият сигурен ефект от които е да произвеждат недоразумения.

В хумористичен план Нушич подказва и възможността училището да бъде видяно в подобие то му с отделни страни от реалния живот. Такава е съпоставката между училището и брака от главата „В училище“, направена очевидно от позицията на възрастен, при която с шеговит тон са изброени техни общи отличителни черти: „... и в училището, и в брака се учиш, докато си жив, без надежда, че ще научиш нещо; и в брака, както и в училището, има строги и добри учители, тежки и леки предмети; и в брака, както и в училище, можеш да получиш и добра, и лоша бележка; и тук, и там нямаш право да закъсняваш и всяко отсъствие ти се отбелязва; и в брака, както и в училището, получаваеш бележки за поведението си; и в брака, също както в училището, могат да те скъсат на изпит; и в брака, както и в училището се радваш на ваканциите. Единствената разлика е сигурно това, че бракоразводното дело с жената трае много дълго, а бракоразводното дело с училището е една от най-кратките процедури в света. Освен това, ако в училище човек едва на края на учението си започва да има някаква стойност, то на края на брака той загубва всякаква стойност.“

Книгата на Нушич е остра критика на формалното образование, несъобразено с практиката, с действителните проблеми и трудности, пред които се изправяме в живота си. Пряко свързана с тази тема е и една друга, за **несъвпадението между представите за действителността и самата действителност**.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА И ГАЛЕРИЯ

ИЗ „АВТОБИОГРАФИЯ“:

Аз мисля, че изобщо е излишно да се пише предговор към автобиография. Ако човешкият живот има някакъв предговор, той е от такова интимно естество, че за него изобщо не се пише.

... веднъж попитах госпожа Милка, една вдовица, която идваше често на гости у нас, винаги добре облечена и силно напарфюмирана:

– Ти да не си роднина с кобилата на Прока?

– Ой, какви са тези думи? – побесня напарфюмираната вдовица.

– Мама казва, че си стара като кобилата на чичо Прока.

А когато веднъж окръжният началник дойде на семеен празник на дома ни, аз го запитах:

– Чичко, имаш ли гунка на главата си?

– Не!

– Е, тогава откъде ти е изветрял мозъкът?

– Какво?

– Тамко казва, че ти е изветрял мозъкът.

... Първата любов – това е ухапване на комар, което не заразява кръвта, а само те кара да се чешеш...

Първата любов е опасна само тогава, когато е и последна. Първа любов всъщност е втората.

По произведенията на Бранислав Нушич са снимани значителен брой филми, които се радват на голям интерес. Самият писател се явява като герой във филма „Албатрос“ (2011) на режисьора Филип Колович. Ролята му се изпълнява от Милан Вранесевич.

В ЧАС ЛИ СЪМ

- Попълнете таблица по модела.

Труден или смуцаващ момент	Ясен момент
<ul style="list-style-type: none"> • Посочете пасажи от текста, които представят случващото се в главата „В училище“ от гледната точка на момчето ученик. • Посочете пасажи от текста, които представят случващото се в главата „В училище“ от гледната точка на зрелия повествовател. • Какъв ефект се постига от преплитането на двете гледни точки? • Направете съпоставка между образа на момчето, неговите учители, родители и съученици. • Какво се постига чрез съпоставката между образа на момчето и останалите участници в „училищните перипетии“? 	<ul style="list-style-type: none"> • Какви функции изпълнява главата „В училище“ по отношение на частта, посветена на ученическите години в „Автобиография“ на Бр. Нушич? • Кои са основните моменти в образователния процес на момчето? • Какво ги разграничава и какво ги обединява? • Кой е основният герой в главата „В училище“ (а и въобще в цялото произведение „Автобиография“ от Бранислав Нушич)? Докажете, че е така. • Безкритично ли се отнася момчето към собствените си прояви? Докажете, че е така. • Коя е основната тема в главата „В училище“? • Училището напомня ли, според художествения текст, на отделни страни от реалния живот? На коя например и с какво?

ИСКАМ ДА ПОПИТАМ

- Попълнете таблица по модела.

Моят въпрос	Моят отговор
Тук не се пише.	Тук не се пише.

А КАКВО МИСЛЯ АЗ

- А така ли е наистина – без труд и съответно без каквато и да било логика, ли се взима успешно матура?
- Наистина ли „диплома за зрелост е документ, въз основа на който мога да проявявам лекомислието си в живота“, или напротив?
- Разсъждавайте върху това и отговорете защо не бива да се приемат буквално думите на момчето.

ТВОРЧЕСТВО В ЕКИП

- Представете със свои рисунки или подходящи фотоси завършването на четвърти клас според художествения текст и изгответе презентация.
- Потърсете снимков материал и изгответе презентация на завършването на четвърти клас днес.
- За всяка от презентациите изберете подходящ музикален фон.
- Какво е общото и какво е различното в двете презентации?